

Justyna Sala-Suszyńska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Instytut Pedagogiki

Dwujęzyczność jako wyzwanie edukacyjne

Bilingualism as an Educational Challenge

SŁOWA KLUCZOWE ABSTRAKT

• dwujęzyczność,
edukacja, język obcy,
nauczyciel,
uczenie się

Dwujęzyczność stanowi ważne zagadnienie w edukacji i współcześnie coraz częściej można spotkać się z klasami lub oddziałami dwujęzycznymi, w których nauka odbywa się w dwóch językach. Wiąże się to z potrzebą dobrej znajomości przynajmniej jednego języka obcego, która w rozwijającej się globalizacji jest niezbędna. Dodatkowo z punktu widzenia socjologii i historii należy powiedzieć, że źródła obecnej powszechności dwujęzyczności są trojaki ze względu na istnienie licznych mniejszości etnicznych i językowych na terenie wielu państw europejskich, nasilenie emigracji do najbogatszych państw Europy, która doprowadziła do powstania wielojęzycznych i wieloetnicznych społeczeństw, oraz rosnąca mobilność społeczeństwa i dostęp do technologii, a także do mediów.

W związku z powyższym należy mieć świadomość, że w zmieniającym się świecie dwujęzyczność pozostanie jednym z najważniejszych tematów, a wprowadzenie modyfikacji w tym obszarze będzie miało wpływ na życie milionów ludzi na całym świecie.

Artykuł stanowi podłoże teoretyczne zagadnienia dwujęzyczności. Koncentruje się na problematyce dwujęzyczności, wyjaśnia jej definicję i rodzaje, akcentując najważniejsze zasady w nauczaniu bilingwalnym. Co więcej wskazuje na skutki edukacji dwujęzycznej oraz skupia się na roli nauczyciela, który stanowi ważny element w osiągnięciu sukcesu.

KEYWORDS ABSTRACT

bilingualism,
education, foreign
language, teacher,
learning

Bilingualism represents a crucial question in education and nowadays we can see bilingual classes more and more often. It involves the knowledge of a foreign language, which is essential in a developing globalized world. What is more, the interests of bilingualism are common, because of three reasons. First of all, there are more ethnic minorities in Europe, secondly because of the intensity of emigration to the richest countries in Europe and, finally, the rising mobility in society, coupled with access to technology and media.

As a result people should be conscious that bilingualism remains one of the most important topics in the developing world and will have an influence on millions of people's lives.

The article focuses on issues of bilingualism, explains its definition and types, and emphasizes the most important rules of bilingualism teaching. Additionally, it discusses the effects of bilingual education and concentrates on the teacher's role, which is a very important element in achieving success.

Pojęcie i rodzaje dwujęzyczności

Współcześnie dwujęzyczność, inaczej bilingwizm, stanowi bardzo interesujący temat ze względu na rosnącą migrację, coraz lepszą znajomość języków obcych oraz rodzące się zainteresowanie etnicznością i dziedzictwem kulturowym. Co więcej, większość prowadzonych badań nad dwujęzycznością potwierdza jednoznacznie fakt, że dwujęzyczność może korzystnie wpływać na rozwój zdolności intelektualnych człowieka. Badania pokazują również, że osoby dwujęzyczne mają bardziej wielostronną i złożoną strukturę inteligencji¹. W związku z powyższym należy zastanowić się nad próbą definicji omawianego zagadnienia.

Koncepcja dwujęzyczności wychodzi z założenia o istnieniu dwóch odrębnych systemów językowych, to jest: języka pierwszego/podstawowego (L1) oraz języka drugiego (L2), nabytego w drugiej kolejności².

¹ M. Olpińska-Szkielko, *Dwujęzyczność a rozwój językowy dziecka*, „Edukacja Pomorska” 10(2013)59, s. 6.

² M. Błasiak-Tytuła, *Kilka uwag na temat bilingwizmu*, [w:] *Nowa Logopedia*, t. 2: *Biologiczne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy*, red. M. Michalik, Kraków 2011, s. 58.

Według M. Rocławskiej-Daniluk³ dwujęzyczność dotyczy specyficznie ludzkiej umiejętności w zakresie posługiwania się dwoma językami. To nie tylko znajomość fonemów i rozumienie języków, ale osadzenie w kulturze, myślenie w dwóch językach. Proces nabywania umiejętności językowych odbywa się tu naturalnie i symultanicznie od wczesnego dzieciństwa, bez analizowania struktur gramatycznych czy składniowych.

O bilingwizmie mówimy wtedy, kiedy umiejętności w obu językach pokrywają ważne obszary życia i pozostają we względnej równowadze. Osoba dwujęzyczna potrafi w większości sytuacji płynnie przechodzić z jednego języka na drugi, choć oba języki nie muszą być opanowane w takim samym stopniu. Dana osoba może wyrażać się swobodnie na niektóre tematy w jednym języku, zaś na inne w drugim. Potrafi używać gestykulacji, mimiki i melodii typowej dla każdego z języków, a także myśleć i czuć w dwóch językach. Właśnie uczucia są w poszczególnych językach wyrażane w zróżnicowany sposób⁴. Osoba dwujęzyczna staje się jednocześnie dwukulturowa na tyle, na ile przejmuje dorobek kultury niesiony wraz z drugim używanym językiem⁵.

Wyróżnia się różne stopnie i rodzaje bilingwizmu. Podstawowy i najczęściej spotykany podział to *dwujęzyczność równoczesna* i *dwujęzyczność sukcesywna* związany z wiekiem rozpoczęcia bilingwizmu. Jeśli drugi język został wprowadzony przed trzecim rokiem życia, to mówimy o dwujęzyczności równoczesnej, a gdy później, wtedy o sukcesywnej⁶.

Wyodrębnia się również *bilingwizm zrównoważony* i *bilingwizm pełny*⁷. Dwujęzyczność zrównoważona istnieje wtedy, gdy stopień kompetencji językowych w obu językach jest taki sam. Natomiast dwujęzyczność pełna jest wówczas, gdy kompetencja językowa i komunikacyjna są rozwinięte w obu językach w mowie i w piśmie⁸.

Literatura specjalistyczna akcentuje także podział dwujęzyczności na *koordynacyjną (złożoną)* i *kompozycyjną (współrzędną)*. Osoby z bilingwizmem koordynacyjnym stale posługują się dwoma językami w społeczeństwie dwujęzycznym. Dla nich oba języki są językami ojczystymi, natomiast osoby bilingwalne kompozycyjnie system języka obcego cały czas infiltrują przez język ojczysty, czyli następuje uczenie się języka drugiego za pomocą ojczystego⁹.

³ M. Rocławska-Daniluk, *Dwujęzyczność i wychowanie dwujęzyczne z perspektywy lingwistyki i logopedii*, Gdańsk 2011, s. 11.

⁴ K. Stręk, *Jedno dziecko – dwa języki. Po polsku i po niemiecku o dwujęzycznym wychowaniu*, Berlin 2006, s. 12.

⁵ J. Cieszyńska, *Lingwistyczne i psychologiczne problemy osób dwujęzycznych*, [w:] *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych*, red. M. Bogdanowicz, M. Smoleń, Gdańsk 2004, s. 16.

⁶ I. Kurcz, *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, Gdańsk 2007, s. 21.

⁷ I. Kurcz, *Dwujęzyczność a język globalny*, [w:] *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, red. M. Pawlak, M. Derenowski, B. Wolski, Poznań – Kalisz 2009, s. 15.

⁸ J. Cieszyńska, *Dwujęzyczność, dwukulturowość – przekleństwo czy bogactwo. O poszukiwaniu tożsamości Polaków w Austrii*, Kraków 2006, s. 42.

⁹ E. Sękowska, *Bilans i perspektywy. Język emigracji polskiej w świecie*, Kraków 2010, s. 33.

Najbardziej popularną koncepcją dwujęzyczności jest *metoda immersji*¹⁰. *Immersja* oznacza zanurzenie w nowym języku obcym. Immersję określa się jako dwujęzyczność *wzbogacającą* lub *addytywną*, czyli jest to perfekcyjne posługiwanie się dwoma językami w mowie i w piśmie. Aby immersja przyniosła oczekiwane efekty, według F. Genesse'a¹¹ winny zachodzić poniższe uwarunkowania:

1. Dziecko wnosi z domu znajomość L1, który jest językiem większości i ma wysoki prestiż społeczny.
2. Nauczyciele i szkoła podtrzymują ten prestiż.
3. Dziecko samo także ceni swój L1.
4. Dziecko, szkoła i rodzice są zainteresowani nabyciem przez dziecko umiejętności L2.

Zasady nauczania dwujęzycznego

U podstaw nauczania dwujęzycznego znajdują się określone koncepcje i wynikające z nich założenia metodyczne. Podstawą dydaktyki nauczania dwujęzycznego jest teoria uczenia się poprzez celową integrację różnorodnych form interakcji i pracy na lekcji, zorientowanej na treść, która zapewnia głębokie semantyczne przetwarzanie wiedzy i środków językowych¹². Aby cel edukacji dwujęzycznej został osiągnięty, należy wprowadzić odpowiednie zasady, które będą wyznaczały realizację procesu nabywania dwujęzyczności. Najważniejsze z nich według J. Iluka¹³ brzmią następująco:

- 1) W celu lepszego i pogłębionego zrozumienia obcojęzycznej kultury oraz poznania problemów z perspektywy innego narodu lub państwa zaleca się stosowanie komparatystycznych metod, by uwidaczniać uczniom istniejące różnice i przyczyny ich powstania.
- 2) Ważnym elementem nauczania bilingwalnego jest właściwy klimat nauczania i rozwój takich stosunków interpersonalnych, które, zwłaszcza w jego początkowej fazie nauki, nie powodowałyby emocjonalnych barier wobec poszerzonych celów kształcących, zwiększonych wymagań i działań dydaktycznych, a uczniowie nie mieliby trudności w wykazywaniu większej inicjatywy komunikacyjnej.
- 3) Język obcy ma pełnić funkcję języka roboczego, który ma być medium do przekazywania treści, a nie głównym przedmiotem nauki.

¹⁰ I. Kurcz, *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, dz. cyt., s. 23.

¹¹ F. Genesse, *Learning Through Two Languages: Studies of Immersion and Bilingual Education*, Cambridge 1987, s. 54.

¹² M. Olpińska-Szkielko, *Nauczanie dwujęzyczne w świetle badań glottodydaktycznych*, Warszawa 2013, s. 125-126.

¹³ J. Iluk, *Nauczanie bilingwalne. Modele, zasady, założenia metodyczne*, Katowice 2000, s. 58-60.

- 4) Nauczanie na lekcjach języka obcego aktywnie wspiera rozwój umiejętności komunikacyjnych wymaganych przez program kształcenia bilingwalnego, tj. koordynuje opanowywanie określonych sprawności językowych i pomaga je utrwalić. Efektywna współpraca zależy tu od dobrego rozpoznania potrzeb językowych i sprawnościowych, niezbędnych w komunikacji na tematy specjalistyczne.
- 5) Ważnym elementem nauczania dwujęzycznego jest wykształcenie strategii czytania specjalistycznych tekstów, przetwarzania i przyswajania informacji. Rozwój umiejętności czytania powinien być naczelnym celem kształcącym, ponieważ jest ono podstawowym instrumentem zdobywania wiedzy.

Analizując zasady nauczania bilingwalnego, nie sposób pominąć rodziców i nauczycieli, których wiedza, umiejętności, a przede wszystkim kompetencje językowe odgrywają istotną rolę. To od nich zależy pokierowanie dziecka, tak aby dwujęzyczność przyniosła pozytywne efekty, a dziecko osiągnęło jej najwyższy próg.

Rezultaty edukacji dwujęzycznej

Skutki dwujęzyczności mają swoje źródło w czynnikach wpływających na opanowywanie języka docelowego. Pozytywne skutki dwujęzyczności zależą od warunków rozwoju językowego, a przede wszystkim od nastawienia dziecka, jego rodziców i społeczności wobec obydwu języków, od wysokiego prestiżu społecznego obu języków i statusu socjoekonomicznego badanej grupy, a także odpowiedniego zaplecza kulturowego¹⁴.

W świetle współczesnych badań naukowych prowadzonych na całym świecie, między innymi w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Niemczech, Hiszpanii czy krajach skandynawskich, uznaje się, że wczesny kontakt z drugim językiem wpływa pozytywnie na rozwój poznawczy i rozwój myślenia oraz bardzo korzystnie wpływa na rozwój pierwszego języka. Analizując związek między rozwojem poznawczym a dwujęzycznością, należy powołać się na hipotezę współzależności języków (*developmental interdependence hypothesis*) kanadyjskiego badacza J. Cumminsa¹⁵. Według niego to, jaki wpływ dwujęzyczność będzie wywierać na rozwój poznawczy, zależy od stopnia opanowania każdego z języków przez dziecko. J. Cummins wyróżnił trzy poziomy, nazwane przez niego progami, które określają stopień opanowania języków i jego wpływ na rozwój intelektualny dziecka¹⁶:

---

¹⁴ M. Olpińska-Szkiełko, *Wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu*, Warszawa 2013, s. 69.

¹⁵ J. Cummins, *Die Schwellenniveau und die Interdependenz. Hypothese: Erklärungen zum Erfolg zweisprachiger Erziehung*, [w:] *Bilinguale und Multikulturelle Erziehung*, red. J. Swift, Würzburg 1982, s. 37.

¹⁶ K. Strępek, *Jedno dziecko – dwa języki. Po polsku i po niemiecku o dwujęzycznym wychowaniu*, dz. cyt., s. 27.

- 1) próg pierwszy (najniższy poziom) stanowi *dwujęzyczność zubożająca*, polegająca na tym, iż dzieci nie mają wystarczających umiejętności w żadnym z obu języków, co bardzo negatywnie wpływa na ich rozwój poznawczy;
- 2) próg drugi (średni poziom) to sytuacja *dwujęzyczności zdominowanej*, na tym poziomie dziecko posiada umiejętności odpowiednie do wieku w jednym z dwóch języków, co może pozytywnie albo negatywnie wpływać na rozwój poznawczy;
- 3) próg trzeci (najwyższy poziom) nazywany *dwujęzycznością wzbogacającą*, polega na tym, iż dziecko opanowało oba języki na poziomie odpowiednim do wieku, perfekcyjnym w mowie i piśmie, co ma pozytywny wpływ na jego rozwój poznawczy.

Dodatkowo dzieci, które dorastają w stymulującym, dwujęzycznym środowisku, częściej niż inne zastanawiają się nad istotą języka, porównują języki ze sobą i bardziej świadomie ich używają. Już bardzo wcześnie odkrywają one, że istnieje więcej języków i interesują się nimi. Niektórzy twierdzą, że u osób dwujęzycznych rozwija się bardziej skomplikowana struktura inteligencji, że są one bardziej twórcze pod względem językowym, pomysłowe i oryginalne niż osoby jednojęzyczne. W stosunku do innych osób są bardziej tolerancyjne, otwarte i gotowe dostosować się do sytuacji.

Ponadto dwujęzyczność stwarza dobre podstawy nabywania w przyszłości kolejnych języków obcych, co potwierdzają zarówno badania na gruncie glottodydaktyki, jak i neurolingwistyki¹⁷.

Co więcej, wyniki badań nad dwujęzycznością ukazują przewagę osób bilingwalnych w dziedzinie myślenia analitycznego i metajęzykowego. Osoby dwujęzyczne mają lepszą niż osoby monolingwalne zdolność oceny gramatyczności zdań, reagują większą wrażliwością na relacje semantyczne pomiędzy słowami, potrafią efektywniej analizować swoją wiedzę i język oraz kontrolować mentalne procesy przetwarzania informacji językowej.

Liczne badania dowodzą również, że dzieci dwujęzyczne przejawiają silniejszą wrażliwość językową w rozumieniu znaczeń słów i zwrotów, podtekstów, porównań, przenośni. Odkryto też pozytywną zależność pomiędzy dwujęzycznością a kreatywnym myśleniem dzieci¹⁸. U podstaw teorii stylów myślenia odnoszących się do współzależności między sposobem myślenia a dwujęzycznością są hipotezy, że umiejętność posługiwania się dwoma lub więcej językami może wzmacniać biegłość, elastyczność i oryginalność myślenia. Warte podkreślenia jest również to, że osoby dwujęzyczne wykazują doskonałe zdolności tłumaczeniowe¹⁹.

¹⁷ J. Aleemi, *Zur sozialen und psychischen Situation von Bilingualen*, Frankfurt 1991, s. 51.

¹⁸ E. Czykwin, D. Misiejuk, *Dwujęzyczność i dwukulturowość w perspektywie psychopedagogicznej*, Białystok 1998, s. 95.

¹⁹ C. Baker, *Foundations of bilingual Education and Bilingualism*, Clevedon 1993, s. 24-25.

Jednak dwujęzyczność może prowadzić do charakterystycznych osobliwości w używaniu języków, które prawie nie występują u osób jednojęzycznych. Słowa są zapożyczone, zdania czasem pomieszane, pojawiają się też głoski albo słowa z drugiego języka²⁰.

Podsumowując, ogólnie bilingwizm ma pozytywne znaczenie w rozwoju intelektualnym i językowym oraz pozytywnie wpływa na wyniki w nauce. Najbardziej rozpowszechnił się jednak pogląd, że poruszając ten temat, należy przede wszystkim sprecyzować, o jaką dwujęzyczność chodzi. Dwujęzyczność pełna lub do niej zbliżona odgrywa rolę stymulującą, rozwijającą, dającą pozytywne rezultaty. Natomiast u osób, które posiadają niski stopień kompetencji w obydwu językach, co przejawia się słabym poziomem umiejętności czytania i pisania, ograniczonym słownictwem oraz niekompletną wiedzą gramatyczną, postęp w rozwoju umysłowym może być powolny, a osiągnięcia szkolne niewielkie²¹.

Rola rodziców w bilingwizmie

Ogromną rolę w procesie akwizycji języka docelowego odgrywa status społeczno-ekonomiczny, wielkość rodziny oraz jej poziom kultury. Rodzice bogatsi i z wyższym poziomem kultury, częściej niż ubożsi, umożliwiają swym dzieciom i sobie naukę języka obcego, a także wyjazdy zagraniczne, więc i nabywanie języka w sposób naturalny. Dom zamożny jest lepiej wyposażony, a dzieci, zwłaszcza gdy jest ich niewiele, mają dobre warunki do nauki i są otoczone lepszą opieką. Relacje między dziećmi a rodzicami, które wpływają na dobrą lub złą atmosferę w domu, wzajemne zaufanie, pomoc lub gotowość pomocy oraz uczucia i emocje panujące w rodzinie często rzutują na wyniki w nauce. Ważny jest też stosunek rodziców do szkoły i ich zainteresowanie nauką szkolną własnych dzieci, a także aspiracje dotyczące efektów tej nauki.

Stwierdzono, że na naukę szkolną ucznia mają wpływ tak zwane *okoliczności sprzyjające i niesprzyjające*²². Do okoliczności sprzyjających można zaliczyć:

- wspólne zamieszkanie z obojgiem rodziców, a w przypadku mieszkania z jednym z rodziców – zamieszkanie z ojcem;
- praca zarobkowa tylko ojca;
- korzystne warunki odrabiania lekcji;
- wysoki poziom wykształcenia rodziców, a szczególnie matki;
- zorientowanie rodziców w trudnościach ucznia;
- częstotliwość kontroli wykonania pracy domowej.

---

²⁰ K. Stręć, *Jedno dziecko – dwa języki. Po polsku i po niemiecku o dwujęzycznym wychowaniu*, dz. cyt., s. 20.

²¹ E. Lipińska, *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków 2003, s. 120.

²² H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, dz. cyt., s. 176.

Do *okoliczności niesprzyjających* natomiast zaliczyć można:

- pracę zarobkową tylko matki;
- dużą liczbę osób wspólnie zamieszkujących;
- dużą liczbę rodzeństwa (7 i więcej osób);
- brak stałego miejsca odrabiania prac domowych;
- niski poziom wykształcenia rodziców;
- brak zainteresowania rodziców pracą szkolną dziecka;
- złe warunki wychowawcze.

Ogólnie wyodrębniono trzy zasadnicze zespoły zjawisk, które odzwierciedlają relacje między środowiskiem domowym ucznia a wynikami w nauce szkolnej. Są nimi:

1. standard życiowy rodziny, z której uczeń pochodzi;
2. nastawienie emocjonalne w tej rodzinie;
3. kwestie natury oświatowo-kulturowej, wyrażające się wykształceniem rodziców, ich aspiracjami i uczestnictwem w kulturze²³.

Stwierdzono, że istnieje wyraźna zależność między wymienionymi czynnikami a ocenami szkolnymi, przy czym wykazano, że największy wpływ na osiągnięcia uczniów ma grupa czynników zwanych *zainteresowaniem rodziców szkolną nauką ucznia*.

Sukces dwujęzycznego wychowania zależy od nastawienia rodziców do kultur, z których pochodzą i w których żyją. Korzystne jest, jeśli rodzice są otwarci na obie kultury i języki, które uznawane są w rodzinie za jednakowo wartościowe. Gdy oboje rodzice znają albo uczą się języków, których używa część rodziny albo otoczenie, dziecko widzi, że oba języki są ważne; rodzice zaś stają się wzorami osób dwujęzycznych. Im lepiej rodzice znają oba języki, tym łatwiejsze staje się dwujęzyczne wychowanie. Można płynnie zmieniać języki, wszyscy rozumieją się wzajemnie i nikt nie czuje się odpowiedzialny za tłumaczenie²⁴.

Reasumując, dwujęzyczne wychowywanie dziecka w celowy i świadomy sposób wymaga od rodziców dodatkowego wysiłku. Powinni oni stwarzać dziecku liczne okazje do regularnego i intensywnego kontaktu z dwoma językami, dać mu szansę uczyć się obu języków niezależnie od siebie oraz zapewnić atrakcyjne sytuacje, które zachęcą dziecko do używania każdego z nich. Wreszcie to od rodziców zależy decyzja o dwujęzycznej edukacji albo nauce pisania i czytania w drugim języku. Optymalne dwujęzyczne wychowanie wymaga od rodziców pomysłowości, zaangażowania i trudu.

²³ I. Kurcz, *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, dz. cyt., s. 62-63.

²⁴ J. Iluk, *Nauczanie bilingwalne. Modele, zasady, założenia metodyczne*, dz. cyt., s. 32.

Rola nauczyciela w edukacji dwujęzycznej

W edukacji dwujęzycznej na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym wyróżnia się nauczanie poprzez zabawę. Zabawy towarzyszą człowiekowi przez całe życie i pojawiają się we wszystkich kulturach, ponieważ spełniają niezwykle ważne funkcje w ludzkich społecznościach. Ponadto z punktu widzenia glottodydaktyki najważniejsze jest jednak to, że zabawy w wysokim stopniu wspierają rozwój umiejętności językowych. Ich wysoką skuteczność dokumentują wyniki badań naukowych, dlatego w literaturze glottodydaktycznej można znaleźć coraz więcej przykładów ćwiczeń, gier i zabaw, których stosowanie pozytywnie wpływa na osiągnięcie przez uczących się dobrych wyników w nauce języka²⁵.

Po wczesnym etapie kształcenia rozpoczyna się nauczanie języka obcego poprzez treść i nauczanie oparte na zadaniach. Koncepcja ta zakłada holistyczny rozwój umiejętności językowych. Rozwój umiejętności nie następuje w zakresie poszczególnych składników systemu językowego, takich jak wymowa, słownictwo czy gramatyka, lecz w oparciu o pracę z tekstem, polegającą na rekonstruowaniu znaczenia całego tekstu w wyniku tak zwanego procesu top-down. Polega on na zaangażowaniu w ten proces wszystkich dostępnych człowiekowi zasobów jego wiedzy. W zależności od specyfiki grupy uczących się można wyróżnić kilka typów nauczania poprzez treść różniących się między sobą zakresem tematycznym i rodzajami wykorzystywanych w nich tekstów.

Z koncepcją nauczania poprzez treść ściśle wiąże się podejście określane w literaturze przedmiotu jako nauczanie oparte na zadaniach, które również odwołuje się do zasady wykorzystywania w procesie nauki języka obcego szerokich zasobów wiedzy i doświadczenia uczących się. To podejście wyraźnie ukierunkowane na uczenie się poprzez rozwiązywanie problemów²⁶.

Punktem wyjścia do rozważań nad rolami, jakich podejmuje się nauczyciel w edukacji dwujęzycznej w dzisiejszych realiach nauczania w szkole, jest rola specjalisty lub eksperta, który ma duży zasób wiedzy z zakresu glottodydaktyki, komunikacji i kultury obszaru danego języka²⁷. Nauczyciel jako ekspert to osoba, która dysponuje wiedzą nie tylko na temat określonych zjawisk psychologicznych, psychicznych, kulturowych i społecznych, ale jest również znawcą w merytoryce swojego obszaru. Taki nauczyciel zna możliwości intelektualne swoich uczniów, rozumie mechanizm uczenia się i dopasowuje zadania do potrzeb, umiejętności i możliwości swoich uczniów²⁸.

---

²⁵ M. Olpińska-Szkiełko, *Nauczanie dwujęzyczne w świetle badań glottodydaktycznych*, dz. cyt., s. 81.

²⁶ Tamże, s. 74.

²⁷ H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005, s. 105.

²⁸ D. Klus-Stańska, *Nauczycielska tożsamość zawodowa jako konstrukt negocjowany społecznie, czyli o pozorach podmiotowości nauczyciela wczesnej edukacji*, [w:] *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Obszary sporów, poszukiwań, wyzwań i doświadczeń w kontekście zmian oświatowych*, red. D. Waloszek, Kraków 2010, s. 46.

Co więcej, jedną z kluczowych ról, jakie odgrywa nauczyciel w klasie dwujęzycznej, jest organizator, który dokładnie wie, jaki jest cel jego nauczania, potrafi udzielić jasnych i klarownych instrukcji, ma świadomość, jak czasochłonne są zaplanowane przez niego zadania, i trzyma się ustalonego czasu²⁹. Organizator doskonale wie, czego chce, ma świadomość swoich możliwości i ograniczeń, zna również oczekiwania i potencjał swoich uczniów. Potrafi planować. Ma świadomość, jakie efekty zamierza osiągnąć, i dostosowuje do nich optymalne działania³⁰. Nauczyciel, który jest organizatorem procesu nauczania, potrafi skutecznie ocenić, do jakiego stopnia jest efektywny, i w razie potrzeby jest w stanie zmodyfikować plan i metody lub techniki nauczania. Jest to szczególnie istotne w edukacji dwujęzycznej z uwagi na konieczność stworzenia odpowiednich warunków do nauki, w których uczniowie będą się czuli bezpieczni i pewni³¹.

Nauczyciel występuje również w roli obserwatora i słuchacza. Dzięki obserwowaniu słuchaczy prowadzący może zmodyfikować plan zajęć lub program nauczania, dopasowując go do różnych stylów nauczania i inteligencji uczniów. Obserwacja uczniów jest kluczowa w procesie odkrywania talentów i wykrywania trudności w edukacji³².

Opisując role, w które wciela się nauczyciel, należy wspomnieć o roli motywatora, którego zadanie polega na stymulowaniu ucznia w procesie rozwoju i uczenia się poprzez jego poznanie, określenie jego możliwości i uzmysłowienie mu, że do odniesienia sukcesu potrzebna jest praca³³. Konieczność motywowania wiąże się z potrzebą nabycia umiejętności rozwiązywania trudności, jakie uczniowie często napotykać w nauce języka obcego, pomimo czasu poświęconego na naukę, co znacznie wpływa na ich motywację wewnętrzną³⁴. Nauczyciel jako motywator ma przede wszystkim doprowadzić do stanu, kiedy to motywacja zewnętrzna zostanie zastąpiona przez motywację wewnętrzną, czyli poczucie satysfakcji z własnej pracy włożonej w naukę języka obcego.

Rolą, w którą musi się wcielić każdy nauczyciel, jest rola ewaluatora, którego zadaniem jest określenie, w jakim stopniu wprowadzony materiał został opanowany przez ucznia. Nauczyciel powinien się również upewnić, czy jego podopieczni w stopniu

²⁹ J. Harmer, *The Practice of English Language Teaching*, Harlow 2007, s. 286.

³⁰ J. Kordziński, *Nauczyciel, trener, coach*, Warszawa 2013, s. 83.

³¹ W.A. Scott, L.H. Ytreberg, *Teaching English to Children*, New York 1993, s. 11.

³² H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, dz. cyt., s. 105.

³³ J. Harmer, *The Practice of English Language Teaching*, dz. cyt., s. 102.

³⁴ M. Nowotnik-Kozicka, *Rola nauczyciela języka obcego w wybranych metodach nauczania*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, red. B. Bugajska-Jaszczot, J. Karczewska, A. Przychodni, E. Zyzik, Kielce 2013, s. 166.

zadawalającym opanowali wprowadzony materiał³⁵. Ponadto nauczyciel powinien być twórcą wychodzącym poza ramy książki, która jest środkiem do pracy twórczej i kreatywnej, a nie celem. Opracowywanie lub wdrażanie nowych materiałów za pomocą różnych środków dydaktycznych i audiowizualnych zapobiega znużeniu uczniów, rozwija ich wyobraźnię i wpływa na rozwój twórczego myślenia³⁶.

Dodatkowo, w dobie cyfryzacji szkoły, nauczyciel języka obcego musi sprostać oczekiwaniom i wymaganiom szkoły. Narzędzia technologiczne nie tylko wzbogacają ogólną wiedzę uczniów dzięki prezentacjom multimedialnym, stronom internetowym i tablicom interaktywnym, ale również zmuszają nauczyciela do podjęcia nowych wyzwań w zadaniach³⁷. W związku z tym nauczyciel powinien być bliski cyfryzacji, dzięki czemu możliwe będzie wprowadzenie świata zewnętrznego do klasy. Multimedia i TIK spełniają funkcje poznawcze, kształcące i dydaktyczne, a także pozwalają na autonomię ucznia w procesie uczenia się³⁸.

Warte również zaakcentowania jest, że w pedagogice zdolności nauczyciel przybiera rolę mistrza, który potrafi dojrzeć w wychowanku niepowtarzalną strukturę talentu i wspiera jego rozwój. Prawdziwy mistrz dąży do wielkości swoich uczniów, wyznacza sobie wysokie standardy i wymagania, ciągle poszukuje³⁹. Rola mistrza jest nierozdzielnie związana z uczniem, który jest zaangażowany w naukę pod jego skrzydłami. Dla ucznia mistrzem jest nauczyciel, który pozwala mu osiągnąć wysoki poziom rozwoju przez wielokrotne próby wykonania zadania⁴⁰. Jedynie mistrzowie mogą urzeczywistnić działania sprzyjające edukacji zdolnych, takie jak troska, stałość, wielostronność⁴¹.

Podsumowanie

Zaprezentowaną w artykule problematykę dwujęzyczności można rozumieć jako dynamiczny proces, a sukces dwujęzycznej edukacji zależy zarówno od czynników społecznych, jak i psychologicznych. Znaczenie języków i poziom ich opanowania

---

³⁵ J. Harmer, *The Practice of English Language Teaching*, dz. cyt., s. 138-140.

³⁶ A. Turula, *Nauczyciel-odtwórca? Nauczyciel od, twórca. Kim właściwie powinniśmy być?*, „Języki Obce w Szkole” (2004)4, s. 64-69.

³⁷ J. Krajka, *Cel kształcenia językowego – umiejętność posługiwania się technologią informacyjną i komunikacyjną*, [w:] *Nauka języka obcego w perspektywie ucznia*, red. H. Komorowska, Warszawa 2011, s. 111.

³⁸ A. Turula, *Nauczyciele języków obcych, moodlemy się!*, „Języki Obce w Szkole” (2013)3, s. 5.

³⁹ M. Nowotnik-Kozicka, *Rola nauczyciela języka obcego w wybranych metodach nauczania*, dz. cyt., s. 167.

⁴⁰ W. Limont, *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, Sopot 2010, s. 231.

⁴¹ T. Giza, *Podstawy pracy z uczniem zdolnym*, Kielce 2011, s. 125.

mogą zmieniać się w ciągu życia w zależności od otoczenia, miejsca pobytu i upodobań. Sytuacja życiowa dziecka decyduje o tym, czy dwujęzyczność będzie dla niego nadmiernym obciążeniem, czy szansą rozwojową⁴².

Należy jednak pamiętać iż, aby dwujęzyczność osiągnęła swój cel poznawczy, czyli była środkiem rozwoju wiedzy i poznania świata, języki muszą być używane autentycznie. Powinny one stanowić funkcję środka komunikacji, interakcji i prezentacji treści. Gdyż znajomość języka obcego jest bezsprzecznie wyjątkowo cenną umiejętnością. Umożliwia zdobywanie wiedzy i nowych doświadczeń, wprowadzając inne perspektywy, pomaga poszerzać granice naszego świata. Ponadto, patrząc na omówione badania dotyczące zależności pomiędzy dwujęzycznością a rozwojem inteligencji i umiejętności poznawczych, możemy stwierdzić, że dwujęzyczne dziecko może czerpać z tego faktu korzyści w swojej ogólnej edukacji szkolnej.

Bibliografia

- Aleemi J., *Zur sozialen und psychischen Situation von Bilingualen. Sprachwelten*, Peter Lang Verlag, Frankfurt 1991.
- Baker C., *Foundations of bilingual Education and Bilingualism*, Multilingual Matters, Clevedon 1993.
- Ben-Zeev S., *Mechanism by Which Childhood Bilingualism Affects Understanding of Language and Cognitive Structures*, [w:] *Bilingualism. Psychological, Social and Educational Implications*, red. A. Hornby, Academic Press, New York 1997.
- Błasiak-Tytuła M., *Kilka uwag na temat bilingwizmu*, [w:] *Nowa Logopedia*, t. 2: *Biologiczne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy*, red. M. Michalik, Collegium Columbinum, Kraków 2011.
- Cieszyńska J., *Dwujęzyczność, dwukulturowość – przekleństwo czy bogactwo. O poszukiwaniu tożsamości Polaków w Austrii*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006.
- Cieszyńska J., *Lingwistyczne i psychologiczne problemy osób dwujęzycznych*, [w:] *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych*, red. M. Bogdanowicz, M. Smoleń, Harmonia, Gdańsk 2004.
- Cummins J., *Die Schwellenniveau und die Interdependenz. Hypothese: Erklärungen zum Erfolg zweisprachiger Erziehung*, [w:] *Bilinguale und Multikulturelle Erziehung*, red. J. Swift, Verlag Königshausen und Neumann, Würzburg 1982.
- Cummins J., *Interdependence of First and Second-Language Proficiency in Bilingual Children*, [w:] *Language Processing in Bilingual Children*, red. E. Bialystok, University Press, Cambridge 1992.
- Czykwin E., Misiejuk D., *Dwujęzyczność i dwukulturowość w perspektywie psychopedagogicznej*, Trans Humana, Białystok 1998.

⁴² K. Stręć, *Jedno dziecko – dwa języki. Po polsku i po niemiecku o dwujęzycznym wychowaniu*, dz. cyt., s. 25.

- Genesse F., *Learning Through Two Languages: Studies of Immersion and Bilingual Education*, Newbury House, Cambridge 1987.
- Giza T., *Podstawy pracy z uczniem zdolnym*, Wyd. WŚ, Kielce 2011, s. 125.
- Harmer J., *The Practice of English Language Teaching*, Pearson Longman, Harlow 2007.
- Iluk J., *Nauczanie bilingwalne. Modele, zasady, założenia metodyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.
- Klus-Stańska D., *Nauczycielska tożsamość zawodowa jako konstrukt negocjowany społecznie, czyli o pozorach podmiotowości nauczyciela wczesnej edukacji*, [w:] *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Obszary sporów, poszukiwań, wyzwań i doświadczeń w kontekście zmian oświatowych*, red. D. Waloszek, Kraków 2010.
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka, Warszawa 2005.
- Kordziński J., *Nauczyciel, trener, coach*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Krajka J., *Cel kształcenia językowego – umiejętność posługiwania się technologią informacyjną i komunikacyjną*, [w:] *Nauka języka obcego w perspektywie ucznia*, red. H. Komorowska, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011.
- Kurcz I., *Dwujęzyczność a język globalny*, [w:] *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, red. M. Pawlak, M. Derenowski, B. Wolski, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM, Kalisz 2009.
- Kurcz I., *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, Harmonia, Gdańsk 2007.
- Kuros-Kowalska K., *Postawa najbliższego otoczenia a rozwój kompetencji interakcyjnej*, [w:] *Nowa logopedia*, t. 4: *Interakcyjne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy*, red. M. Michalik, A. Siudak, H. Pawłowska-Jaroń, Collegium Columbinum, Kraków 2013.
- Lambert Wallace E., *The Effects of Bilingualism on the Individual: Cognitive and Sociocultural Consequences*, [w:] *Bilingualism. Psychological. Social and Educational Implications*, red. A. Hornby, Academic Press, New York 1977.
- Limont W., *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Sopot 2010.
- Lipińska E., *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003.
- Nowotnik-Kozicka M., *Rola nauczyciela języka obcego w wybranych metodach nauczania*, [w:] *Kompetentny nauczyciel wczesnej edukacji inwestycją w lepszą przyszłość*, red. B. Bugajska-Jaszczot, J. Karczewska, A. Przychodni, E. Zyzik, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce 2013.
- Olpińska-Szkielko M., *Dwujęzyczność a rozwój językowy dziecka*, „Edukacja Pomorska” 10(2013)59.
- Olpińska-Szkielko M., *Wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2013.
- Rocławska-Daniluk M., *Dwujęzyczność i wychowanie dwujęzyczne z perspektywy lingwistyki i logopedii*, Harmonia, Gdańsk 2011.
- Scott W.A., Ytreberg L.H., *Teaching English to Children*, Longman, New York 1993.
- Sękowska E., *Bilans i perspektywy. Język emigracji polskiej w świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.

- Snow C., *Dwujęzyczność i przystanianie języka drugiego*, [w:] *Psycholingwistyka*, red. J. Gleason, N. Ratner, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Stręk K., *Jedno dziecko – dwa języki. Po polsku i po niemiecku o dwujęzycznym wychowaniu*, Osiris Druck, Berlin 2006.
- Turula A., *Nauczyciel-odtwórca? Nauczyciel od, twórca. Kim właściwie powinniśmy być?*, „Języki Obce w Szkole” (2004)4.
- Turula A., *Nauczyciele języków obcych, moodlemy się!*, „Języki Obce w Szkole” (2013)3.
- Werlen E., *Teoria i praktyka nauczania języków obcych w szkole podstawowej. Lingwistyczne i dydaktyczne podstawy koncepcji programu nauczania języka angielskiego i francuskiego w klasach I-IV*, [w:] *Edukacja dwujęzyczna. Przedszkole, szkoła podstawowa i średnia. Terazniejszość i przyszłość. Materiały konferencji w Warszawie 14-15.02.2002*, red. M. Dakowska, M. Olpińska, Polskie Towarzystwo Lingwistyki Stosowanej, Warszawa 2002.

ADRES DO KORESPONDENCJI

ADDRESS FOR CORRESPONDENCE

Mgr Justyna Sala-Suszyńska
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Pedagogiki i Psychologii,
Instytut Pedagogiki
email: justyna.s.sala@gmail.com